

9/ Zonde, wet en evangelie

Voorwoord

Bij het nadenken over het voorgestelde thema is het goed te beseffen dat het christendom grotendeels een 'schuldgodsdienst' is, zowel met betrekking tot de theologie (o.a. door toedoen van het Romeins juridisch denken dat ook Paulus' schrijven heeft beïnvloed) als (helaas) tot de praktijk, nl. de intermenselijke verhoudingen. Er is veel te doen om zonde en schuld, heil en verdoemenis.

Theoretisch wordt veel nagedacht over wat er moe(s)t gebeuren met 'schuld', terwijl schuld gewoon niet kan weggenomen worden. Wat gebeurd is, is gebeurd. Dan is de vraag eerder: hoe wordt er gereageerd op schuld, zowel door God als door mensen onder elkaar. Jesaja bv. was daar heel duidelijk in:

"Gij hebt al mijn zonden achter uw rug geworpen" (38:17); of zoals Micha het stelt: 'mijn zonden in het diepste van de zee geworpen' (7:19). God richt zich niet op onze fouten en zonden. Hij kijkt vooruit, naar wat mogelijk is. Goed nieuws – evangelie! Dat wordt op een sublieme manier getoond in de manier waarop Jezus 'zondaars' opzoekt, hun de hand reikte en hen oprichtte, en tegelijk opriep tot METANOÏA, bekering – lett. een andere, nieuwe manier van denken en van leven (dus toekomstgericht).

Ook Jesaja 55, een gedeelte dat we in een vorige studie onder de loep namen, is duidelijk: God vergeeft ruimhartig... dus: aarzel niet om 'terug te keren'!

Concreet – praktisch heeft een gericht zijn op zonde en schuld grote gevolgen voor het innerlijk welzijn van de mens (schuld en schuldgevoelens die een mens kunnen verlammen – zie bv. de lamme te Bethesda in Joh 5), en helaas ook op de manier waarop mensen met elkaar omgaan. Daar had ook Jezus mee te maken. Denk maar aan Johannes 9, het verhaal van de blindgeborenen: "Wie heeft gezondigd, hij of zijn ouders?" – "Niemand, zegt Jezus, noch hij noch zijn ouders." – m.a.w. "houd asjeblijft op met die culpabiliserende manier van denken!"

Samen overleggen

- Welke woorden of gevoelens roept het thema "zonde, wet en evangelie" spontaan bij je op? Ben je opgegroeid met vooral nadruk op schuld, gehoorzaamheid, genade, verantwoordelijkheid of iets anders?

Het scheppingsverhaal in Genesis: een 'founding narrative' (stichtingsverhaal).

Je kunt makkelijk heel veel verschillende teksten aanhalen, O.T. en N.T. (Paulus) door elkaar... In deze studie willen we even terug naar de basis: het begin van Genesis. Dit kan vreemd lijken, want in de tekst komen de woorden 'zonde', 'wet' en 'evangelie' niet voor... En toch kunnen we er veel leren m.b.t. deze drie begrippen. Bovendien is het feit dat ze niet letterlijk voorkomen een voordeel: na eeuwen van bepaalde christelijke theologie(ën), heeft elk van die woorden immers een geladen betekenis gekregen. En misschien moeten we dat even loslaten...

1. Aan het begin: evangelie!

Genesis begint niet met schuld, maar met bijzonder **goed nieuws** (evangelie): wat de Schepper begint, is GOED. Het steeds herhaalde **TOV** betekent niet alleen "moreel goed", maar ook: mooi, passend, vruchtbaar, aangenaam, levensbevorderend, wat gelukkig maakt. Het laat zien wat God 'droomt' voor de mens. Het verhaal spreekt van gulle gave en vertrouwen (de hele tuin wordt aan de mens toevertrouwd). Goed nieuws!

Er is echter ook sprake van **orde**. God scheidt licht van duisternis, water van water, zee van land. Scheppen is ook ruimte maken, onderscheiden, grenzen geven. De mens verschijnt pas binnen die geordende ruimte, als **TSELEM ELOHIM**, beeld van God, met een koninklijke roeping: regeren als vertegenwoordiger, niet als eigenaar.

Dit is belangrijk voor het begrip "wet". In Genesis 1 is wet geen codex, maar **scheppingsorde**: grenzen waardoor goed en mooi leven, welzijn en geluk (persoonlijk en als gemeenschap) mogelijk worden. Zonde verschijnt als wantrouwen van die gegeven orde, het negeren van de natuurlijke grenzen: de mens wil niet ontvangen en bewaren, maar toe-eigenen en herdefiniëren.

Dit idee van 'grenzen' vind je ook in de Decaloog. De meeste geboden zijn negatief geformuleerd: Gij zult niet. Dit geeft een ondergrens aan die je beter niet overschrijdt, maar nodigt tegelijk uit om de daar bovenliggende ruimte te verkennen. Of zoals Jezus zei: Niet doden? Natuurlijk niet! Wel: liefhebben!

- Wat vind je bevrijdend aan de gedachte dat Genesis niet begint met zonde, maar met goed nieuws? Hoe verandert je godsbeeld wanneer je begint bij Gods vertrouwen in de mens, in plaats van bij menselijke schuld?
- Ervaar jij Gods geboden als beperking of als bescherming van het goede leven? Ervaar jij grenzen als heilzaam?

2. Wet als geschenk: het eerste gebod begint met overvloed

In Genesis 2 krijgt de mens een taak: de hof (of: de levensruimte) “dienen/bewerken en bewaren”. Daarna volgt het eerste expliciete gebod. Opvallend: het begint niet met verbod, maar met royale toestemming: *van alle bomen van de hof mag je vrij eten*. Eigenlijk staat er: ‘*zult gij eten*’ - bijna een gebod om te genieten! Pas daarna komt de grens rond de boom van de kennis van goed en kwaad.

Het minste wat je kunt zeggen is dat dit een cliché doorbreekt: de “wet” verschijnt niet als knechtende beperking, maar als dringende raad in vertrouwen gegeven. Wil je dat wat TOV is ook TOV blijft (voor jezelf en de mensen om je heen), denk dan na over de keuzes die je maakt. Niet alle wegen leiden immers naar welzijn en geluk. Wanneer grenzen niet gerespecteerd worden, loopt het steevast fout en wordt zoveel kapotgemaakt! Ook dit is ‘evangelie’: de mens wordt niet aan zijn lot overgelaten, maar krijgt goede raad om het leven tot een succes te maken. Dit zie je ook later, wanneer de TORAH gegeven wordt: *“Neem de weg die hij jullie wijst. Dan zal het je goed gaan (TOV) en zul je lang blijven leven in het land...”* Het woord TORAH, vaak vertaald als ‘wet’ is eigenlijk ‘onderricht’, ‘goede raad’.

Noot: “Goed en kwaad” kan een merisme zijn: de hele morele werkelijkheid, van het ene uiterste tot het andere. De verleiding is dus niet simpelweg “kennis willen”, maar de positie willen innemen van degene die zelf bepaalt wat goed en kwaad is, en daarbij geen rekening wil houden met grenzen.

Het Hebreeuwse woord ‘SHAMA - bewaren’ echoot met het woord ‘SHAMAR - horen, luisteren’. De beste manier om te ‘bewaren’ (het leven, het goede, vriendschap, goede relaties, vertrouwen, ...), is luisteren!

- Wat betekent het praktisch dat de eerste opdracht niet begint met “niet eten”, maar met overvloed: **“van alle bomen mag je eten”**?
- Hoe kun je in een gesprek over geboden voorkomen dat het drukkend, moralistisch of veroordelend wordt?
- Wet... of onderricht... maakt het verschil uit?

3. Zonde in Genesis 3

Het woord “zonde” valt in Genesis 3 nog niet. Toch tekent het hoofdstuk op heel eigen manier hoe mensen er toe komen om foute keuzes te maken, met soms desastreuze gevolgen.

De slang, hier in de rol van verleidster, begint niet met een frontale aanval, maar met een karikatuur van Gods woord: *“Heeft God werkelijk gezegd: jullie mogen van geen enkele boom eten?”* De overvloed van Genesis 1 & 2 wordt zo omgevormd tot strengheid en schaarste. De vrouw gaat erin mee: ze zegt dat ze niet mogen eten en zelfs niet mogen aanraken, terwijl dat aanraken niet in het oorspronkelijke gebod stond. De grens wordt verzwaaard, Gods vrijgevigheid verdwijnt uit beeld. Meer zelfs, er wordt een beeld geschetst van een God die niet het goede wil voor de mens.

Genesis 3 beschrijft vervolgens hoe een en ander in zijn werk gaat:

- De vrouw *zag* dat de boom *goed was om van te eten*
- Dat hij een *lust was voor de ogen*
- *Begeerlijk* om daardoor verstandig te worden

Een rabbijnse commentaar stelt heel fijntjes: *“De vrouw zag... Wat zag ze? De vrucht? Jawel, maar meer dan dat: de vrouw zag de woorden die haar bevielen!”* Niet meer wat goed is telt, maar wat goed lijkt of waar men zin in heeft. De tekst geeft eigenlijk ook al aan dat ‘zonde’ begint met *zien en denken*. Daar had Jezus het ook over in zijn Bergrede (zie Mat 5). Ook het begrip ‘**begeeren**’ is betekenisvol. En laten we eerlijk zijn, waar we zin in hebben is niet altijd even verantwoord en verdient niet altijd het etiket ‘zeer goed’! Een tijdlang kun je de indruk hebben echt te leven, uiteindelijk krijg je echter de rekening gepresenteerd... Een van de belangrijkste Hebreeuwse woorden voor ‘zonde’ geeft aan dat ‘het doel wordt gemist’...

Noot 1: in leerstellige / theologische commentaren wordt zonde vaak beschouwd als erg omdat ongehoorzaamheid een aantasting zou zijn van Gods eer. Zonde is echter vooral erg omdat het zoveel kapotmaakt, en het goede dat de Schepper voor ogen had quasi onmogelijk maakt...

Noot 2: In het verhaal van Kaïn wordt zonde voorgesteld als iets dat nabij is, wacht, begeert, maar niet onvermijdelijk hoeft te heersen: *“Als je goed doet, is er verheffing; maar als je niet goed doet, ligt de zonde aan de deur. Haar begeerte is naar jou, maar jij moet over haar heersen.”* In Gen 4:7 wordt zonde bijna dierlijk voorgesteld “liggend/neerhurkend”, zoals een roofdier bij de deur. Het beeld van de deur (die je kunt openen of sluiten) wijst op de dunne lijn tussen innerlijke woede en uiterlijke daad. Kaïn is nog niet moordenaar wan-

neer God hem aanspreekt. Ook dat is genade (goed nieuws): God waarschuwt hem terwijl er nog ruimte is om anders te handelen. Als hij de juiste keuze maakt, kan hij zich oprichten.

- **De slang verdraait Gods woord** door overvloed voor te stellen als beperking. Herken je dat mechanisme vandaag?
- Wanneer wordt **een verlangen** ongezond?
- De studie zegt dat **zonde niet alleen erg** is omdat een regel overtreden wordt (ongehoorzaamheid en dus krenking van Gods eer), maar omdat ze zoveel kapotmaakt. Kun je daar voorbeelden van geven?
- Zonde als **“het doel missen”**... Wat kun je zoal mislopen?
- Vergelijk het beeld van de deur die je kunt openlaten of dichtdoen met het proces dat **Jakobus 1:14,15** beschrijft. Wat leer je eruit? Waar en hoe kan het nefaste innerlijke proces onderbroken worden?

4. De gevolgen: schaamte, vlucht, beschuldiging

Het Genesisverhaal geeft zonder omwegen de gevolgen aan van verkeerde fundamentele keuzes. Na het eten gaan de ogen open, maar wat zij zien is niet vrijheid, niet TOV maar hun naaktheid. Openheid wordt kwetsbaarheid, schaamte en schuld. De oorspronkelijke harmonie wordt verbroken:

- **met God:** schuldgevoel en een verkeerd godsbeeld brengen de mens ertoe zich te verbergen
- **met zichzelf en de ander:** naaktheid (schuld, kwetsbaarheid, gebroken vertrouwen); doorschuiven van schuld; begeerte, krachtmetingen en rivaliteit (heersen over elkaar... v. 15). In het Hebreeuwse denken is zonde grotendeels relationeel. Niet alleen een overtreding van een regel, maar een ontregeling van relaties.
- **met wereld en natuur** (3.17-19)

Alles wat deel uitmaakt van een goed en normaal menselijk leven wordt moeilijk. Het gaat echt niet om straf, wel om gevolgen die je niet kunt ontlopen. Er staat: **“De dag dat je ervan eet zul je sterven.”** Als je het verhaal volgt, dan zijn ze die dag niet gestorven (en wat baat een ‘straf’ die pas vele jaren later plaatsvindt?). Er is echter wel sprake van een neerwaartse spiraal van ellende: zoveel gaat kapot, zoveel gaat ‘dood’... Voor een collectiviteit (de mensheid) betekent het Hebreeuwse woord ‘sterven’ ook ‘wegkwijnen’, ‘ellende ervaren’.

Noot: Tot de slang wordt gezegd: **“vervloekt ben jij!”** Dit is meer een vaststelling dan een actieve vervloeking. Bovendien staat dit in een werkwoordsvorm die aangeeft dat iets blijft duren. Van de slang, haar insinuaties, haar manier van leven kan niets goeds voortkomen...

- Hoe kan **‘zich verbergen’** eruitzien in onze situatie?
- Wat is het verschil tussen **gezond schuldbesef** — verantwoordelijkheid opnemen — en **verlamvend schuldgevoel**?
- Hoe kan een geloofsgemeenschap een plek zijn waar mensen **niet hoeven te vluchten** of zich te verbergen?
- **Straf of gevolgen?** Maakt het iets uit voor je Godsbeeld, je beleving, je innerlijke rust of onrust, ...?

5. Over en out? Niet voor God! Ook dat is EVANGELIE!

Door de eeuwen heen werd God (zeker de God van het O.T.) gezien als een heilige God die afstand neemt van de zondaar, een strenge God die klaarstaat om te wreken en te straffen omwille van zijn gekrenkte eer. Niet zo in Genesis. In plaats van de mens boos de rug toe te keren, komt God hem tegemoet. Hij wil immers niets liever dan de gebroken relatie herstellen en samen met de mens naar een oplossing zoeken. Hij wordt niet voor niets ‘de Paraatblijkende’ genoemd, zoals dr. Reisel JHWH vertaalt.

- **“Adam, waar ben je?” “Wie heeft er gezegd dat je naakt bent?” “Heb je van de boom gegeten”**... geen verwijten, wel uitnodigingen om te voorschijn te komen. God neemt geen afstand van de mens! Zijn aanhoudend uitnodigend spreken... ook dat is evangelie!
- **Genesis 3.14,15:** toekomst zal hard en moeilijk zijn, maar uiteindelijk zal het kwade niet het laatste woord hebben. Het is in deze context dat de vrouw haar naam Eva krijgt: ‘draagster of geefster van leven’. Ondanks alles is er toch leven en toekomst mogelijk! Evangelie!
- **Genesis 3.21:** God zelf bedekt de naaktheid (schuld en kwetsbaarheid) van de mens met ‘kleden van huid’ (of: als huid / voor de huid). God wordt voorgesteld als iemand die de mens niet wil opsluiten in het verleden en in zijn fouten. In het Hebreeuws heeft het woord ‘bedekken’ heel vaak de betekenis van ‘verzoenen / vergeven’! God laat de mens niet alleen achter in zijn naaktheid, schaamte en schuld. Zo zie je maar, het genesisverhaal begint met evangelie en eindigt met evangelie! Godzijdank!

En wij?

ADAM (mens), waar ben je (aan toe)? Dit is geen informatievraag, maar een aansporing tot bezinning,

een uitnodiging om 'tevoorschijn te komen', te belijden om daarna op te staan en (op een andere manier) verder te gaan. Het feit dat de mens niet zomaar verdreven wordt uit de tuin, maar 'SHALACH - uitgezonden met een opdracht', suggereert eenzelfde idee.

Uiteindelijk moet ieder mens bereid zijn om te stoppen met zich te verstoppen, op te houden iets of iemand anders de schuld te geven.

God kan en wil de mens niet zomaar bij de kraag vatten, alleen op-

roepen, uitnodigen ("Keer terug!" / "Bekeer u!" / "Verander van denken en bijgevolg van handelen - METANOÏA").

Hij moet er zelf bewust voor kiezen om zijn verantwoordelijkheid op te nemen en weer in Gods project van leven en welzijn (TOV) te stappen en de verbroken relatie(s) te herstellen.

"Al valt de rechtvaardige zevenmaal,
hij staat weer op." - Spr. 24:16

- Wat betekent het dat het kwaad niet het laatste woord krijgt?
- God bedekt de naaktheid van de mens. Wat zegt dat over vergeving, waardigheid en herstel?
- Hoe zou jij 'METANOÏA - BEKERING' definiëren? Hoe kan dit er concreet uitzien?
- Hoe kun je iemand helpen om niet vast te blijven zitten in het verleden?
- Overloop samen nog eens alle elementen van 'EVANGELIE- GOED NIEUWS' in dat Genesisverhaal. Wat is voor jou het meest hoopvolle?

